

■ Boné Ferenc (Tanulmány)

Áldozat, vallomás, prófécia; Szöveg és referencia

– Függelék a *Javított kiadáshoz* –

/Részlet/

Áldozat, vallomás, prófécia

Útban az etikai teleológiai felfüggesztése felé

„Aki nem akar dogozni, arra ráillik az, ami Izrael szüzeiről

írva vagyon: szelet szül; aki azonban dolgozni akar, saját atyját szüli.”

(Sören Kierkegaard: Félelem és rettegés)

„A továbbadó hermeneuta. A spicli mint hermeneuta. Akit értelmezünk, azt kiszolgáltatjuk.

A tolmácsolás kiszolgáltatás és kiszolgáltatottság. Apám „perfekt” német–angol–francia (volt).

Átadni, áthagyományozni, továbbmondani: mindig kockázattal jár.”

(Esterházy Péter: Javított kiadás)

„Ez rosszul kezdődött”

Ezekkel a szavakkal indítja Tamás Gáspár Miklós cikkét, melyet 2002. május 24-én közölt az *Élet és Irodalomban*, közvetlenül Esterházy Péter *Javított kiadásának* megjelenése után. „Bemondták a hírekben – Dorogi Katalin a Kossuth Rádióban –, hogy mi meg nem esett az Esterházy családban. (...) Ilyesmi aligha fordult még elő könyvvel Magyarországon. Pedig ez könyv. (Esterházy Péter: Javított kiadás, Bp.: Magvető, 2002, 281 lap [19,5 A/5 ív], nyomta Kner Gyomán, ára 1990 Ft, ISBN 963 14 2298 4.) Kézbe fogható, szép tárgy, nyilván máris sok ezren vásárolták meg – parázs botrány, pokoli szenzáció, irodalmi-politikai cause célebre. Regény. Meg utóhang vagy függelék a Harmonia caelestis c. hosszabb Esterházy-regényhöz. Azt mondják: mű, amelyet mint művet kell majd műközpontúlag irodalomértelmezni. A banalizálás megindult.”¹ A könyv megjelenését általános értetlenkedés fogadta. A

napisajtóban és az irodalmi folyóiratokban egyre-másra jelentek meg a különböző cikkek,² melyeknek szerzői többnyire együttérzésüknek adtak hangot, ugyanakkor meglepettségüket sem titkolták. „Mi van? Esterházy Péter apja az MSZMP-rendszer titkosszolgálatának ügynöke volt, a vonatkozó iratokat, jelentéseket stb. a mit sem sejtő fiú megtalálta az ún. Történeti Hivatalban. Mindenkit érhet baleset. Történetesen Esterházy Mátyás a magyar irodalom minden barátjának személyes ismerőse, sokaknak bizonyára beleártakozik a saját apaélményébe, apa-tapasztalatába, ahogyan a nagy irodalmi alakok szokták. Spicli volt a magyar apa.”³ Valóban, a *Javított kiadás* megjelenésekor a könyv hírértékkel rendelkezett a magyar olvasó-társadalom számára, hisz, amint azt Esterházy Péter a könyvben többször elmondja (– inkább így: mindvégig), maga volt az, aki az ügyben a könyv megjelenéséig visszatartott minden információt,⁴ s azon kevesek számára is, akik tudtak az esetről, hírzárlatot rendelt el. Az igazság váratlan felbukkanása megrázkódtatta a magyar olvasót, leginkább azért, mert Esterházy előző regénye, a *Harmonia caelestis*, az Esterházy család nagyregénye, egy olyan család mondása volt, amely reprezentatívnak számít/ott a magyar családviszonyok között. Mindezt maga Esterházy is így véli a *Javított kiadás* oldalain. A *Harmonia* olyan számozott mondatokban beszél az Esterházyakról, melyekben a legnagyobb szerep annak az apának jut, kinek alakját oly hatalmasra duzzasztotta a rajta áhítattal csüggyő író fiú, hogy nevét még kiejteni sem volt szabad. Erre (is) utal az „itt édesapám neve következik” formula a *Harmonia caelestis*-ből. Tamás Gáspár Miklós így folytatja: „A *Harmonia caelestis* – amelynek most már a szó kétféle értelmében is van »javított kiadása« – a fiúi szeretet, nem, a fiúi érzés talán legnagyobb világirodalmi hogyishívjákja (»ábrázolást« mégse írhatok), előzményekkel, nem kevéssel. És akkor most az egész át van húzva, »édesapám« nem érvényes, visszaköpi a bankjegykiadó automata a kártyát, ön rossz PIN-kódot adott meg, sorry? Az ön férfi-as/fiús érzelgése lelepleződött, ehhez a művelethez számláján nem áll rendelkezésére elegendő összeg?”⁵ Annak ellenére, hogy Tamás Gáspár Miklós szerint banalizálás minden olyan magatartás, amely a *Javított kiadáshoz* elemző módon viszonyul (különös tekintettel az irodalomelméletre), azt mégsem tagadja, s nem is tagadhatja, hogy Esterházy Péternek sikerült irodalmi formát találnia a nagy bevalláshoz. „Akármilyen s akármekkora tragédia történt, Esterházy Péternek mint regényírónak »jól jött« ez az iszonyat, végét szakasztotta (vagy elejét vette) költészete megkövülésének, megmárványosodásának. A szenvedés, a bánat (a »bánat« nem jó szó itt, amire gondolok, az chagrin vagy sorrow; esetleg »bú«?), a düh, a megaláztatás, a csalódás, a-franc-megette-az-egészet-érzés széttrödelte azt a mondatművészetet, amelyre bízást számíthattunk Esterházy Pétertől; most olvasunk tőle ügyetlen, botladozó bekezdéseket, amitől megkönnyebbülünk; az esendő művészt könnyebb szeretnünk persze, s ez »jót tesz« Esterházy Péter álszent olvasójának, bús fivérének (az eredetiben nincs »bús«, de ott van mon semblable, »a felebarátom«), így lesz az álszent olvasó, igen, felebarát – így teremtet a nagy művész erkölcsi közösséget, amelynek tagjai az olvasói. És ő: atyánkfia.”⁶

[...]

Jegyzetek

1. Tamás Gáspár Miklós: Nincs bocsánat. *Élet és Irodalom*, 2002. május 24.
2. Például Babarczy Eszter, Bacher Iván, Bojtár Endre, Dunai Péter, **Eörsi István**, Murányi Gábor, Radnóti Sándor, Schein Gábor, Szijj Ferenc, Veres András és a már idézett Tamás Gáspár Miklós tollából. Ugyanakkor meg kell említenünk ennek az új keletű emlékirat-irodalomnak idegen vonatkozásait is. Timothy Gartont Esterházy is idézi a *Javított kiadásban*, román nyelvterületen pedig ott van a Stelian Tánase-ügy. Idézet a szerző *Otthon suttozva beszélünk* című naplóregényéből: „Néhány kéz átírta

és a felismerhetetlenségig módosította az életem – életünk – történetét. Egy Stefan konspirációs névvel ellátott célponttá váltam... Nem ismerem fel önmagam sem, mintha valaki más dossziéját olvasnám." (Stelian Tánase: *Acas0 se vorbe'te n oapt0*. Compania, Bukarest, 2002.) A könyv párhuzamosan közöl részleteket a szerző akkori, otthon írt naplójából, legjobb barátjának 1986–1989 között róla írott ügynöki jelentéseiből, és a telefonlehallgatási jegyzőkönyvekből. A könyv azután íródott, miután a Securitate-archívum Tanulmányozásának Nemzeti Tanácsa (CNSAS) lehetővé tette az állampolgárok számára a betekintést a dossziékba.

3. Tamás Gáspár Miklós, i. m.